

практичній конференції «Формування стратегій міжкультурної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології» 27-28 вересня 2018 рік. – С. 2.

5. Леонтьев А.А. Основы психолінгвистики / А.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 1999. – 287 с.

6. Селіванова О. Проблема комунікативного впливу в сучасному мовознавстві / О. Селіванова // Мовознавчий вісник: Зб. наук. пр. / МОН України. Черкаський нац. ун-т імені Богдана Хмельницького; Відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2010. Вип. 11. – С. 195-199.

7. Стернин И.А. Основы речевого воздействия. Учебное издание. – Воронеж: «Истоки», 2012. – 178 с.

Поправко О. В.

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

РОЗМАЇТТЯ МОВИ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР: СВЯТО ЯК МІЖКУЛЬТУРНА ІНТЕРАКЦІЯ

Початок третього тисячоліття супроводжується глобальною трансформацією світової спільноти. Сьогодні беззаперечним є той факт, що людство рухається до зміцнення взаємозв'язків і взаємозалежності несхожих культур. Навряд чи знайдуться спільноти, які б не зазнали на собі впливу інших культур. Свідченням цього є збільшення практик культурних обмінів. Цей процес активно набирає обертів – вже не можливо уявити собі сучасний світ без міжкультурного спілкування. Така ситуація актуалізує питання пошуку шляхів ефективної міжкультурної взаємодії.

Одним із способів міжкультурної взаємодії виступає свято як символічна форма культури. Щоб розкрити його потенціал як міжкультурної інтеракції, використаємо культурно-семіотичний підхід.

Культурна семіотика – універсальна міждисциплінарна стратегія, яка вивчає та аналізує знакові засоби культури, а також розглядає всі культурні феномени як тексти. З позицій такого підходу, культура розглядається як взаємодія текстів різного рівня складності. В. Гриценко підкреслює, що текст в широкому сенсі – це окремий предмет (частина предмету) культури, що розглядається як знак або впорядковане число предметів (знаків), об'єднаних єдиним задумом комуніканта і в силу цього володіє глибинним сенсом. Текст не відображає безпосередньо дійсність, а є повідомленням про те, як ця дійсність відбилась у свідомості мовця [2, с. 137]. Отже, свято – це певний текст культури. Такий підхід дозволяє виявити його сутнісні характеристики в плані актуалізації в ньому внутрішньотекстового діалогу культур.

Текст свята має власні атрибутивні ознаками, функціональне навантаження, структурно-ієрархічний статус в загальній системі культури, існує в її «універсальному зовнішньому знаковому контексті» [2, с. 151], відкрито взаємодіє з іншими формами семіосфери. При цьому сума контекстів, в яких текст набуває осмисленості і які певним чином інкорпоровані в ньому, може розглядатись як пам'ять цього тексту. Завдяки наявності такого роду пам'яті, свято має здатність накопичувати інформацію, надавати їй нового змісту і транслювати її. Крім того, текст свята в своїй синхронності може спиратися на пам'ять різної часової глибини, що робить його неоднорідно зашифрованим [4, с. 143].

Філософсько-культурологічний аналіз свята як тексту передбачає визначення його меж. Специфіка людської свідомості обумовлює необхідність визначення межі між спеціальним знаковим світом та повсякденним. Особливістю святкової культури і, відповідно, свята як її символічної форми є здатність порушувати цю межу у разі експансії життя в мистецтво, тобто за активної участі глядача, яка полягає в подоланні

художнього простору, «входження» в текст твору з метою його зміни, наповнення новими смислами. Ю. Лотман з цього приводу зазначає, що «кожен простір має відповідних мешканців, і, переходячи з одного простору в інший, людина ніби втрачає повну ідентичність самій собі, уподібнюючись цьому іншому простору. Залишаючись собою, вона стає іншою» [3, с. 142].

Проблеми кордонів тексту торкається й В. Розумний, який в своїх дослідженнях мистецтва і гри оперує таким поняттям, як «мистецький витвір», який виступає продуктом вільної уяви людини, ідеальної дії, яка прагне вирватись за межі необхідного і закономірного, грою всіх своїх душевних сил і здібностей подолати його земне тяжіння. Особливої актуальності тут набуває, на думку В. Розумного, процес переходу від світу реального до світу, зображеного в художньому витворі. У зв'язку з цим він зазначає, що будь-який «мистецький витвір» має свою особливу емоційну систему координат, систему цінностей, позначений простір і час, чіткі норми поведінки в його межах. Це особливий світ, по відношенню до якого ми займаємо, на початковій стадії сприйняття, зовнішню позицію. А можливість розпізнавати внутрішній глибинний сенс, тобто зрозуміти мистецький витвір можливо лише шляхом вживання, співпереживання, прийняття його норм. Виходячи з цього, свято можна тлумачити як цілісний «мистецький витвір», який має власні визначені межі, оскільки йому властиві всі виділені В. Розумним ознаки.

В культурі Постмодерну, характерною рисою якого є плюралізм, відбувається інтегративна взаємодія різних культур, переосмислення в новому ключі сформованих культурних цінностей, поява новаторських прийомів в художній творчості, заснованих на використанні різних стилів, жанрів, форм. В такій ситуації сучасний текст тлумачиться як інтер-текст, базовими компонентами якого виступають запозичення, цитати, наслідування і ремінісценції до інших текстів [2, с. 141]. Інтер-текст, що є складовою частиною тексту культури, контактує з безліччю текстів, і тому характеризується «заплутаністю кордонів і меж», множинністю смислів,

обумовленою не двозначністю елементів його змісту, а просторовою багатолінійністю означень, з яких він зітканий [1, с. 416].

Здійснений філософсько-культурологічний аналіз дає підстави розглядати сучасне свято як інтер-текст, якому властиві такі ознаки:

- образна складова свята будується за принципом запозичення образів з культурних традицій різних народів;
- текст свята включає безліч цитат з різних текстів не лише в межах культури, в якій воно функціонує, але й текстів інших культур;
- характерною рисою текстового простору свята є відмова від лінеарності, коли відбувається гра смислів і значень, «оскільки кожна цитата є не обов'язково прямим підтвердженням, а часто переходить до альтернативних сенсів» [2, с. 142]. Тобто, можна сказати, що внутрішньотекстовою діалог культур утворює в межах свята своєрідну «семантичну гру» [3, с. 61] і сприяє створенню нових смислів.

Свято – це текст, в який включені структурні компоненти вербального, образотворчого, тілесно-пластичного, архітектурно-просторового і предметно-речового змісту. Кожен з цих компонентів має індивідуальну мову, особливу систему виразних засобів.

Сукупність виразних мовних засобів свята утворює його гетерогенний мовний простір. На думку Ю. Лотмана, культура в принципі сама по собі є поліглотичною, і тексти її завжди реалізуються в просторі як мінімум двох семіотичних систем [4, с. 143]. У результаті перетину в текстовому просторі свята різних мов передається сенс зашифрований за допомогою різноманітних знаків і кодів. У тексті свята будь-який знак є «носієм сенсу і підставою його спадкового значення, результатом, адресою і приводом спілкування» [5, с. 29].

Свято як смислова загальність, що виражається знаково-символічно, має багато пластів і, одночасно є чітко структурованим, має власну мову (знаково-символічні форми вираження, насамперед, обрядово-ритуальні), визначений зміст (сміслові наповнення, ідею, які мають міфологічні витoki та

сакральні конотації), навіть власний сюжет і фабулу. Це дозволяє розглядати свято як текст культури, у якому за допомогою різних знаково-символічних засобів узагальнюється соціально значущий досвід, зберігається та передається соціально й культурно значуща інформація, відбувається символізація та трансляція культурних смислів.

Знаково-семіотичні засоби структурування свята як тексту культури представлено як цілісну систему, кожен елемент якої виконує власні функції. Глибинний і первинний знаково-символічний пласт свята як тексту культури утворюють міф (міфологізація) та ритуал (канонізація). Міф (міфологізація) символічно визначає зміст «тексту» свята й наповнює його сакральними смислами. Ритуал (канонізація) є його внутрішньою формою організації. Канонами «пронизана» вся святкова культура; вони скріплюють її національні цінності й визначають її «обличчя». Канонізація – природний і необхідний процес, що підтримує існування національної культури й зміцнює її стійкість. Із цього пласту «виростають» інші знаково-семіотичні засоби, які конституують свято як особливий текст культури й підтримують його ілюзорність як особливої символічної реальності, створюючи для цього необхідні передумови, причому не тільки когнітивно-інформаційні, а й емоційні та естетичні. Святкові одяг (маска, костюм ряджених, урочисте вбрання) та бенкет є своєрідною «мовою», «словами» вираження змісту, гра – формою його існування як особливого ідеального світу і системоутворюючим засобом структурування свята як тексту культури. З ігрової форми народжується святкова свобода, яка стає не менш важливим засобом реалізації задуму свята, ніж ритуал.

З ігровою формою організації свята пов'язана його видовищна складова, яка надає йому виразності, яскравості, емоційно-естетичної та ідейно-емоційної переконливості й впливовості, підкреслює його експресивно-динамічну форму, а також організує як дійство, як виставу, насамперед священну виставу.

Безпосередньо видовищними знаково-семіотичними засобами структурування свята як тексту культури є танці, спів, музика, ігри, розваги, спеціальні драматургічні форми організації святкових дійств. Усі вони були невід'ємними складовими святкових ритуалів, починаючи з найдавніших часів і не втратили свого значення на всіх подальших етапах існування та розвитку традиційних культур. Саме організація свята як священної вистави надавало йому самостійного символічно-онтологічного статусу в культурі й підсилювало його людино-культуро-соціотворчий потенціал, одночасно виступаючи важливим засобом його реалізації.

Знаками-сигналами, що беруть участь у структуруванні свята як тексту культури є радість (зворотним боком якої є смуток), сміх і відчуття свободи, які в сукупності утворюють особливу святкову атмосферу. Їх атрибутивність для святкового тексту зумовлена його ігровою формою організації.

У всіх знаках-сигналах свята виявлена пульсація аполонічного та діонісичного начал, яка в цілому є для нього наскрізною, оскільки воно є внутрішньо антиномічним внаслідок протиставленості будням і в якості «ідеального» світу, і в якості світу «навиворіт», простору «непокори», символічного місця, де долаються всі заборони, обмеження та норми буденного життя, навіть закосніла визначеність власної особистості.

Визначальне значення у структуруванні святкового тексту, навіть для його існування як знаково-символічної визначеності, мають головна ідея та сакральний смисл, які можуть бути збережені та символічно виражені тільки завдяки сукупності розглянутих вище знакових засобів – міфу, ритуалу, святкового одягу, бенкету, радості, сміху, святкової свободи, а також святкової гри та видовищності.

Таким чином, проаналізувавши специфічні особливості знаково-семіотичної організації свята як тексту культури, за допомогою яких дійсність відображається в символічній формі, можемо зробити висновок, що свято, будучи внутрішньо діалогічним за своєю сутністю, взаємодіє з іншими

текстами культури, а тому виступає дієвим механізмом міжкультурної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. Избранные работы: Семиотика // Поэтика; Пер. с фр.; Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. – М.: Прогресс, 1989. – 616 с.
2. Гриценко В. П. Культурсемиотика: Опыт систематического изложения. – Краснодар: КГУКИ, 1999. – 372 с.
3. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 464 с.
4. Лотман Ю. М. Статьи по семиотике и типологии культуры // Избранные статьи: В 3-х т. – Таллин: Александра, 1992. – 480 с.
5. Петров М. К. Язык, знак, культура. – М.: Наука, 1991. – 328 с.

Приходченко О.О.

Запорізький

національний університет

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ СТАТУС КОНЦЕПТІВ “ЖИТТЯ” – “СМЕРТЬ” В ГОТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Специфіка лінгвокультурного концепту полягає в його можливості відображати оцінні результати мисленнєвої діяльності людини. Цінності вважаються своєрідними лінгвокультурологічними категоріями, оскільки формують підвалини ціннісно-сміслового простору мови [2, с. 179-188].

У лінгвокультурологічних розвідках їх розподіляють на такі види:

- 1) вітальні: *здоров'я, життя, природне середовище тощо;*
- 2) соціальні: *статус, професія, сім'я, соціальний стан тощо;*
- 3) моральні: *добро, честь, любов, порядність тощо;*